

[1] Sense raó el gènere humà es plany de la seva naturalesa perquè, feble i d'existència breu, està governada més per l'atzar que no pas per la virtut. Efectivament, si ho penses bé, trobaràs que no hi ha res de més gran ni de més meritori, i que el que manca a aquesta naturalesa és sobretot el zel dels homes, més que la força o el temps. Altrament, l'ànima és la guia i la governadora de la vida dels mortals. Quan avança cap a la glòria pel camí de la virtut, és a bastament poderosa, capaç i brillant, i no necessita la fortuna, perquè la fortuna no pot concedir ni llevar a ningú la integritat, el zel i altres qualitats excel·lents. Però si l'home és captivat per les més baixes passions i cau en la indolència i en els plaers del cos després de gaudir per poc temps de la perniciosa disbauxa, quan les forces, el temps i la intel·ligència s'esvaeixen a causa de la deixadesa, llavors hom acusa la debilitat de la naturalesa; tots els qui són causants de la pròpia culpa l'atribueixen a les contingències de la vida. Però si els homes tinguessin tanta cura dels béns vertaders com desig tenen de cercar moltes altres coses de les quals no obtindran cap profit, i que, a més a més, els resultaran perilloses i funestes, regirien els esdeveniments i no se-

rien regits per ells, i així assolirien tanta grandesa que, en comptes de mortals, esdevindrien eterns per la seva anomenada.

[2] Com que la naturalesa humana està formada de cos i d'ànima, així tots els nostres afanys i tots els nostres desigs segueixen uns la naturalesa del cos, uns altres la de l'esperit. Per tant, un bell rostre, les grans riqueses i, igualment, la força corporal i la resta de les coses d'aquesta mena desapareixen ben aviat, però les grans fites de l'enginy, com l'ànima, són immortals. Al capdavall, els avantatges del cos i de la fortuna, tal com tenen un inici, tenen també un final, i tot el que ha nascut mor, i tot el que ha crescut envelleix: l'ànima, incorruptible, eterna, sobirana del gènere humà, ho governa i ho domina tot, però ella no és dominada. Per això ens hem de sorprendre encara més de la perversió d'aquells que, lliurats als plaers del cos, passen la vida entre el luxe i la indolència, mentre deixen que la seva intel·ligència, el millor i el més excels que hi ha en la naturalesa dels mortals, s'ensopeixi en la desídia i la deixadesa, sobretot quan l'ànima té tants mitjans, i tan diferents, per aconseguir el màxim reconeixement.

[3] Tanmateix, avui dia, de tots aquests mitjans no em semblen desitjables ni les magistratures ni els comandaments militars ni, en fi, cap càrrec públic, ja que ni es concedeix honor al mèrit ni aquells que l'han aconseguit a través de l'engany estan per aquest motiu més segurs ni són més honorables. Certament, governar la

pàtria o els súbdits emprant la violència és arriscat, encara que puguis fer-ho i corregeixis els abusos, sobretot quan totes les revoltes presagien assassinats, exilis i altres accions hostils. D'altra banda, esforçar-se inútilment i no assolir a canvi dels fatics res més que odi és propi de la més gran bogeria; si no és que potser aquell que se sent dominat per un desig deshonest i pernicios sacrifica la seva dignitat i la seva llibertat al poder d'uns quants.

[4] Altrament, de les altres activitats que s'exerceixen amb l'esperit, en primer lloc és de gran utilitat recordar els temps passats. Com que ja s'ha parlat molt de la seva importància, entenc que hi he de passar de llis, principalment perquè ningú no es pensi que pretenc vantar-me a mi mateix lloant la meva afició. I, ja que he decidit passar la resta de la meva vida allunyat de la política, crec que hi haurà qui qualificarà d'ociositat aquest meu treball tan gran i tan útil, sens dubte aquells que consideren que afalagar la plebs i guanyar-se'n el favor amb banquets és l'esforç suprem. Si pensessin un instant no només en l'època en què vaig obtenir les magistratures, sinó també en els homes importants que no van ser capaços d'aconseguir-les, i finalment en quina mena de persones han arribat al senat, indubtablement valoraran que el meu canvi de parer és degut a bons motius i no a la indolència, i que serà més profitós per a l'Estat el meu oci que les activitats d'alguns altres. Sovint he sentit explicar que Quint Màxim, Publi Escipió¹ i altres homes

il·lustres de la nostra ciutat solien dir, quan contemplaven les imatges dels seus avantpassats,² que el seu esperit s'encenia moltíssim d'amor per la virtut. Naturalment, no perquè aquella cera i aquella figura tinguessin força en si mateixes, sinó perquè el record de les gestes passades acreixia en el pit d'aquests homes il·lustres aquesta flama, i no s'apagava fins que la seva virtut s'igualava a la fama i la glòria d'ells. En canvi, amb els costums actuals, ¿qui hi ha que no vulgui emular els seus avantpassats en riqueses i despeses, i no en zel i honestedat? Fins i tot els homes nous,³ que antigament acostumaven a superar la noblesa amb la virtut, malden per assolir poders i honors preferiblement a través de l'engany i la intriga que no pas fent ús de bones qualitats; com si la pretura i el consolat i qualsevol altre càrrec d'aquesta naturalesa fossin gloriosos i honorables per si mateixos, i no valorats en funció del mèrit de qui els assumeix. Però m'he estès massa lliurement i he anat massa lluny lamentant i enutjant-me amb els costums de la ciutat. És hora de tornar al meu propòsit.

[5] Escriuré sobre la guerra que el poble romà va fer contra Jugurta, rei dels nòmides, en primer lloc perquè fou llarga, aferrissada i de victòria incerta; en segon lloc perquè per primera vegada es va fer front a la supèrbia de la noblesa. Aquesta contesa va alterar totes les coses humanes i divines, i va arribar a tal punt de follia que només la guerra i la devastació d'Itàlia van posar fi a les discòrdies civils.⁴ Això no obstant, abans d'iniciar aquest

relat, referiré alguns fets anteriors per tal que tot plegat es conegui millor i es faci més entenedor.

Durant la Segona Guerra Púnica, en què el general dels cartaginesos Anníbal va fer patir a les forces d'Itàlia el major desastre des de l'origen de la grandesa de Roma, Masinissa, rei dels nòmides, acceptat com a amic nostre per Publi Escipió —el qual després, pels seus mèrits, rebé el sobrenom d'Africà—, havia acomplert molts i brillants fets d'armes. Per aquesta raó, després de vèncer els cartaginesos i d'haver capturat Sífax, que tenia un gran i poderós imperi a Àfrica, el poble romà va atorgar al rei les ciutats i les terres que ell havia conquerit amb les armes. Així doncs, l'amistat de Masinissa es va mantenir ferma i lleial. Però en finalitzar la seva vida va finir el seu imperi. A continuació, el seu fill Micipsa va obtenir el regne tot sol, atès que havien mort de malaltia els seus germans Mastanàbal i Gulussa. Micipsa va engendrar dos fills, Adèrbal i Hièmpsal, i també va criar a casa seva, amb la mateixa consideració que els seus propis fills, Jugurta, que era fill del seu germà Mastanàbal, a qui Masinissa havia deixat com a simple ciutadà perquè havia nascut d'una concubina.

[6] Jugurta, tan aviat com va arribar a l'adolescència, amb un cos vigorós i un rostre bell, però sobretot amb una intel·ligència molt viva, no es va deixar corrompre pel luxe ni per la indolència, sinó que, d'acord amb el costum d'aquell poble, muntava a cavall, llançava la javelina i competia en curses amb els seus companys d'edat;